



Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Universell utforming- og dens betydning for mennesker som er avhengige av rullestol/ Universal design- and its influence on the life of people dependent on wheelchairs

Marita Berget

Totalt antall sider inkludert forsiden: 45

Molde, 24.05.2012



Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	<input type="checkbox"/>
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	<input type="checkbox"/>
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	<input type="checkbox"/>
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	<input type="checkbox"/>
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	<input type="checkbox"/>
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	<input type="checkbox"/>

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Inger Elisabeth Bergum

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 24.05.2012

Antall ord: 10473

Sammendrag

Dette er min bacheloroppgave som er den avsluttende oppgaven på vernepleierstudiet. Tema for oppgaven, som er et tema som engasjerer meg i stor grad, er universell utforming, og dens betydning for mennesker som er avhengige av rullestol. I oppgaven har jeg lagt vekt på å presentere teori som er relevant for problemstillingen, og som er hentet fra valide kilder. Jeg har belyst problemstillingen fra et teoretisk perspektiv eksempelvis gjennom å bruke lovverk, Stortingsmeldinger og handlingsplaner, og jeg har også brukt litteratur som belyser temaet fra et brukerperspektiv.

Forord

Å være sterk

Å være sterk er ikke

- å løpe raskest

- å hoppe lengst eller løfte tyngst

Å være sterk er ikke

- alltid å vinne

- alltid å ha rett eller

alltid å vite best

Å være sterk er å

- se lyset når det er som mørkest

- slåss for noe man tror på

selv om man ikke har

flere krefter igjen

- se sannheten i øynene

selv om den

er hard.....

Ukjent

Jeg føler at dette diktet representerer de personene som jeg har hatt i tankene under utarbeidelsen av denne oppgaven; mennesker med nedsatt funksjonsevne. De kan ofte møte motstand i samfunnet. Mange plasser er ikke bygget for at de skal kunne delta. De må være sterke i den forstand at de aksepterer at de blir betraktet som annerledes av mange. De kan oppleve å bli sett ned på, bli diskriminert og ekskludert. Det disse

menneskene gjør hver dag ved at de forlater hjemmet sitt og forsøker å delta i et samfunn som ofte kan gå dem i mot, det er å være sterk.

Innhold

1.0 Innledning	2
1.1 Bakgrunn for valg av tema	2
1.2 Hvorfor er temaet relevant?	3
1.3 Oppgavens formål	4
1.4 Hvordan jeg har løst oppgaven	5
1.4.1 Oppgavens disposisjon	5
1.4.2 Problemstilling	6
1.4.3 Begrunnelse for problemstillingen og avgrensing av oppgaven	6
1.5 Begrepsavklaring	6
1.5.1 Universell utforming	7
1.5.2 Nedsatt funksjonsevne/ bevegelseshemmet	7
2.0 Metode	8
2.1 Kvalitativ- og kvantitativ metode og mitt valg av metode	8
2.2 Beskrivelse og begrunnelse for valg av metode for oppgaven	10
2.3 Hvordan har jeg funnet teori	11
2.4 Forforståelse	11
2.5 Validitet og reliabilitet	12
3.0 Hovedinnhold	14
3.1 Teori	14
Universell utforming	14
Diskriminering- og tilgjengelighetsloven	15
Funksjonshemming	15
Empowerment	16
FNs standardregler og FN's konvensjon om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne	18
Gap- modellen	18
NOU 2001:22 Fra bruker til borger	20
Samhandlingsreformen	20
3.2 Drøfting	22
Lever mennesker med nedsatt funksjonsevne i et samfunn som godtar at de blir diskriminert?	22
Hvorfor er det viktig for mennesker med nedsatt funksjonsevne at samfunnet minsker «gapet»?	23
Universell utforming og empowerment – kan dette gi mennesker med nedsatt fysisk funksjonshemming mer makt over eget liv?	25
Vil et universelt utformet samfunn bidra til lik respekt for alle individers menneskeverd uavhengig av funksjonsevne?	27
4.0 Avslutning	29
4.1 Oppsummering	29
4.2 Konklusjon	30
4.3 Refleksjon	32
Litteraturliste	34
Selvvalgt litteratur	37

1.0 Innledning

Dette er min avsluttende oppgave på vernepleierstudiet, bacheloroppgaven. Temaet for oppgaven er universell utforming, og dens betydning for mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Før jeg startet på vernepleierstudiet så var ikke universell utforming et tema som engasjerte meg i noen særlig grad. Omtrent samtidig som jeg startet å studere så begynte jeg også å jobbe i en avlastningstjeneste, og jobbet ofte med personer som var avhengig av rullestol. Det tok ikke lange stunden før universell utforming, og viktigheten av dette var noe som jeg til stadighet tok meg selv i og diskutere med mine venner og kollegaer. Jeg argumenterte for universell utforming, men ikke alle så hensikten i det jeg snakket om. På skolen lærte vi om brukermedvirkning, integrering og inkludering, likestilling, empowerment, normalisering og livskvalitet. På jobb var det et puslespill å dra med bussen til byen for å spise på restaurant sammen med to beboere som satt i rullestol

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven er en lov som ble innført 1. januar 2009. Den omhandler blant annet universell utforming, som norske samfunnsborgere plikter å følge (Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2009). Denne loven fikk jeg ikke kjennskap til før nå på siste studieåret. Med tanke på at jeg som vernepleier med stor sannsynlighet kommer til å jobbe for mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne i løpet av karrieren så undrer jeg meg over hvorfor jeg ikke har fått kjennskap til loven tidligere. Denne loven legger føringer for et tema som er sentralt for den gruppen med mennesker som vernepleiere ofte jobber for. Er dette en lov som ikke er så velkjent i Norge? Gjennom undervisning og selvstudium så fant jeg ut at det var mer en diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som omhandler universell utforming. Eksempelvis er NOU 2001:22 *Fra bruker til borger*, Handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne og St. meld. nr. 40 *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* dokumenter som fokuserer på dette temaet.

Summen av opplevelsene som jeg har beskrevet, og den kunnskapen jeg har tilegnet meg i løpet av disse studieårene har gjort at dette er et tema som jeg føler er veldig viktig. Vi har ikke gått noe særlig i dybden på dette temaet på skolen, og da jeg mener at dette er noe

som er veldig viktig så ønsket jeg å skrive bacheloroppgaven min om temaet universell utforming.

1.2 Hvorfor er temaet relevant?

Universell utforming er et relevant tema for vernepleiere da denne yrkesgruppen skal være helse- og sosialpolitiske aktører og stå opp for rettighetene til mennesker i de svake gruppene i samfunnet. Mange har ikke kapasitet til å kjempe for disse sakene selv, og nettopp derfor er det så viktig at vernepleiere bidrar til å få disse sakene frem i lyset. Høgskolens fagplan beskriver fem grunnleggende verdier i vernepleierfaglig yrkesutøvelse. Disse er; «respekt for det enkelte mennesket, dets egenverdi og integritet. Demokrati og frihet. Omsorg for, vern og sikring av rettigheter. Solidaritet med svakstilte og utsatte grupper. Åpenhet og engasjement i vernepleierfaglig arbeid» (Høgskolen i Molde 2009:4).

Universell utforming består i mange tilfeller av tilrettelegging. Vernepleiere besitter stor kompetanse på dette området, da tilrettelegging er en sentral del i det vernepleierfaglige arbeidet som blir gjort for at menneskene vi jobber med skal ha en best mulig livskvalitet. I den nasjonale rammeplanen for vernepleierutdanningen som skal sikre en lik utdanning på nasjonalt plan har jeg hentet dette sitatet fra formålsparagrafen;

«Formålet med vernepleierutdanninga er å utdanne brukerorienterte og reflekterte yrkesutøvere som er kvalifisert for å utføre miljøarbeid, habiliterings- og rehabiliteringsarbeid sammen med mennesker med fysiske, psykiske og/ eller sosiale funksjonsvansker som ønsker og har bruk for slike tjenester. Mennesker med psykisk utviklingshemming vil fortsatt være en sentral målgruppe for vernepleierfaglig arbeid» (Rammeplan for vernepleierutdanning 2005).

Fellesorganisasjonen for vernepleiere, sosionomer og barnevernspedagoger skriver følgende om vernepleierens yrkesutøvelse som beskriver viktigheten av at vi er oppgaven vår bevist og jobber for at alle mennesker skal være likeverdige og kunne delta;

«Barn med funksjonsvansker skal kunne vokse opp sammen med foreldre og eventuelle søsken, gå på den lokale skolen og delta i fritidsaktiviteter på lik linje med andre barn. For voksne er det å ha en egen bolig, der man selv bestemmer, ansett som en menneskerett» (Fellesorganisasjonen 2008).

I rundskriv om universell utforming i diskriminering- og tilgjengelighetsloven står det blant annet følgende om plikt til universell utforming;

Offentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten har plikt til å sørge for universell utforming, såfremt det ikke medfører en uforholdsmessig byrde, jf. punkt 7. Plikten gjelder virksomhetens fysiske innretning og ansvar i forhold til bruk av bygninger, anlegg og opparbeidede uteområder. Folk er forskjellige og har ulike behov til ulik tid. Formålet med tilretteleggingsreglene er å bedre forutsetningene for at mennesker med satt funksjonsevne kan delta i samfunnet på lik linje med andre. Tilrettelegging av felles samfunnsarenaer som er rettet mot allmennheten er dermed helt sentralt (Rundskriv om universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2010).

Med tanke på at universell utforming er et tema som er sentralt for den gruppen som jeg som vernepleier mest trolig kommer til å jobbe for mener jeg det er et meget relevant tema i forhold til vernepleierutdanningen. Det er vesentlig at jeg som fremtidig helse- og sosialpolitisk aktør har kjennskap til lovverk og annen relevant litteratur knyttet til universell utforming, og er bevisst på hvordan dette kan være med å påvirke hverdagen til en av de svakere gruppene i samfunnet.

1.3 Oppgavens formål

Mitt formål med denne oppgaven er først og fremst å styrke min egen kunnskap rundt dette temaet. Som vernepleier er det stor sannsynlighet for at jeg i fremtiden kommer til å jobbe med mennesker som har ulike former for nedsatt fysisk funksjonsevne. Det er derfor viktig for meg å ha så god kunnskap om dette temaet som mulig. For å kunne tale deres sak så holder det ikke for meg og bare ha kunnskap om lovverk og temaet universell utforming. Jeg vil også ha kunnskap om hvorfor universell utforming er viktig for disse menneskene.

Det tror jeg kan være en fordel for meg i situasjoner hvor jeg skal stå opp for disse rettighetene. Jeg tror at det er enklere for mange å se viktigheten av universell utforming dersom man vet hvor betydningsfullt det er for mennesker, og ikke bare at det er et tema som er lovfestet. Å se menneskene som det gjelder er alfa omega.

Jeg ønsker å belyse hvorfor det for mennesker med nedsatt funksjonsevne er av stor betydning at samfunnet er universelt utformet. Jeg vil også forklare hva universell utforming innebærer. Mitt ønske er at så mange som mulig skal være klar over at universell utforming ikke er ekstra tilrettelegging for mennesker som mange betegner som annerledes, men en løsning som de aller fleste i samfunnet skal kunne benytte seg av. Hvorfor bygge trapp når de fleste kan komme seg inn dersom man har en rampe?

1.4 Hvordan jeg har løst oppgaven

1.4.1 Oppgavens disposisjon

Jeg har startet med å avgrense temaet for oppgaven til en kortfattet og tydelig problemstilling, og jeg har definert begrepene i problemstillingen. Deretter har jeg beskrevet og begrunnet valget av metoden som er brukt. Jeg har gjort rede for min egen forforståelse som jeg har med meg i arbeidet med oppgaven, og kommentert og drøftet oppgavens validitet og reliabilitet.

Hovedinnholdet er oppgavens største del, og denne er delt inn i to; teoridel og drøftingsdel. Den siste delen av oppgaver er avslutningen. Her presenterer jeg først en kort oversikt over hovedpunktene i drøftingen. Deretter har jeg kommet til noen konklusjoner ut ifra resultatet av drøftingen i hoveddelen. Til slutt har jeg reflektert over tanker og erfaringer som jeg har gjort meg gjennom arbeidet med oppgaven, noe selvkritikk og synspunkter på oppgavearbeidet og læreprosessen.

1.4.2 Problemstilling

Tema for oppgaven: Universell utforming

Problemstilling: Universell utforming- og dens innvirkning på livet til mennesker som er avhengige av rullestol.

Problemstillingen på engelsk: Universal design- and its influence on the lives of people dependent on wheelchairs.

1.4.3 Begrunnelse for problemstillingen og avgrensning av oppgaven

Temaet for oppgaven er universell utforming, og dens betydning for mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne. Jeg har valgt å avgrense temaet til voksne mennesker som er avhengige av rullestol i dagliglivet, og som ikke har store kognitive svekkelser. Videre har jeg avgrenset oppgaven til å gjelde utenfor boligen/ hjemmet. Årsaken for avgrensningen er at funksjonshemming/ funksjonsnedsettelse er et veldig vidt begrep, noe som vil føre til at det blir vanskelig å gå i dybden på alle former for fysiske funksjonsnedsettelse i forhold til universell utforming med de antall ord som jeg har til rådighet for oppgaven. Jeg har også valgt å fokusere på voksne mennesker som er avhengig av rullestol. Årsaken til det er at voksne mennesker har andre behov enn barn, og samfunnet setter også andre krav til voksne. Barn kan få hjelp fra foreldrene eller andre om de kommer til steder der det ikke finnes universell utforming. Det er enklere å bære et barn opp en trapp, og jeg ser det også som mindre nedverdiggende om et lite barn må bæres enn en voksen.

1.5 Begrepsavklaring

Jeg vil i denne delen av kapittelet forklare nøkkelbegrepene i problemstillingen. Jeg vil starte med å forklare hva universell utforming er i korte trekk, da dette begrepet vil bli belyst grundigere i oppgavens hoveddel. I problemstillingen har jeg brukt ordene «avhengig av rullestol». Disse ordene mener jeg er synonyme med begrepet bevegelseshemmet/ nedsatt funksjonsevne som er beskrevet i litteraturen. Så for å forklare ordene «avhengig av rullestol» så har jeg brukt definisjonen av dette begrepet.

1.5.1 Universell utforming

Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede bruker følgende definisjon på universell utforming; «Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming» (Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede 2006:12).

1.5.2 Nedsatt funksjonsevne/ bevegelseshemmet

«Mennesker med nedsatt funksjonsevne kan ha redusert evne til å bevege seg raskt, ha lengre reaksjonstid, nedsatt balanseevne, og problemer med å ta seg frem over lengre strekninger. Trapper og høye kanter gir ofte problemer. Elde, barn, en med brukket for, en med barnevogn, eller en med vondt i ryggen, eller en som har nedsatt muskelkraft i armer og ben, pusteproblemer, rullestolbruker, krykker, rullator, m. m» (www.tilgjengelighet.no lest 12.05.2012).

2.0 Metode

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Dalland 2001:71).

I kapittelets første del vil jeg beskrive kvalitativ og kvantitativ metode. Deretter har jeg beskrevet og begrunnet metoden som jeg har valgt for oppgaven. Videre har jeg valgt å forklare hvordan jeg har innhentet litteratur, greid ut om min forforståelse, og diskutert oppgavens validitet og reliabilitet.

2.1 Kvalitativ- og kvantitativ metode og mitt valg av metode

Aadland (2011) har i sin bok «Og eg ser på deg» en stikkordsoversikt som viser forskjeller mellom kvalitative- og kvantitative metoder. Jeg vil her gjengi noen av stikkordene da dette er med og synliggjøre forskjellene mellom disse metodene;

Kvalitative metoder: subjektiv, dybde, hermeneutikk/ fenomenologi, forståelse, mikro, nærhet, innlevelse, mange ord og følsomhet (Aadland 2011:209f).

Kvantitative metoder: objektiv, bredde, hard, positivisme, kausal, forklaring, makro, distanse, mange tall og presisjon (Aadland 2011: 209f).

Aadland (2011) skriver at når det gjelder helse- og sosialfaglige tema så kan kvantitative metoder være lite gunstige å anvende, da det er lite kunnskap å utvinne ved å bruke dette som metode. «Hensikten med kvantitative metoder er å avdekke så sikker og gyldig kunnskap som mulig om det som kan telles, veies og måles» (Aadland 2011:165). Når man bruker en kvantitativ metode så kommer man frem til tall og kurver. Disse tallene sier lite om hva menneskene bak tallene følte og hvordan de oppfattet situasjonen. (Aadland 2011).

I kvantitativ forskning brukes det i stor grad elementer fra positivismen. Den er en streng metode som skiller mellom observasjonsdata og tolkning, og er særlig opptatt av harde fakta. Positivismen har sitt største nedslagsfelt i naturvitenskapelig forskning og mener at alt kan forklares ut i fra årsak og virkning. Ved å bruke denne metoden ovenfor mennesker

så vil det være vanskelig å komme frem til en eksakt årsak bak en handling, da denne alltid vil kunne bestrides og erstattes av andre mulige årsaker (Aadland 2011).

Ordet kvalitativ henviser til kvalitetene, altså karaktertrekk eller egenskaper. Aadland skriver «Det sier seg selv at kvaliteter bare kan tolkes; om noe er godt, vakkert, omsorgsfullt eller konfliktfylt, kan aldri avgjøres som objektive harde fakta» (Aadland 2011:206). Med dette utsagnet ser vi klare forskjeller fra positivismen og kvantitativ metode hvor harde fakta etterstrebes. Det viser også at kvalitativ forskning er subjektiv, da det som en beskriver som vakkert ikke trenger å være det den andre beskriver som vakkert (Aadland 2011).

Den kvalitative tilnærmingen stammer fra den hermeneutiske tradisjonen som opprinnelig ble brukt for å tolke tekster, og har fokus på forståelse og tolkning. Dilthey som var en av hermeneutikkens banebrytere hevdet at det var en vitenskapelig artsforskjell mellom naturvitenskapen og humanvitenskapen, og at vi derfor trengte andre metoder for å forstå mennesker. Hvordan man kan forstå og tolke omgivelsene er noe som hermeneutikken fokuserer på (Aadland 2011:174).

Aadland (2011) skriver at dersom man er ute etter å forstå, og finne ut av mening og hensikt ved et fenomen så er det naturlig å benytte den hermeneutiske sirkel, som først ble skapt av Dilthey. Begrepet har av noen blitt endret til den hermeneutiske spiral da mange mener at ordet sirkel ikke er korrekt. En sirkel går i ring, noe som ikke viser at mennesket vokser og utvikler seg, derfor kan en spiral være en mer korrekt fremstilling. Brodtkorb mfl. (2002) skriver i sin bok «Mellom mennesker og samfunn» at «Vi bruker vår forforståelse når vi tolker en situasjon eller hendelse. Slik får vi ny forforståelse, som vi igjen bruker i nye situasjoner. Dette kalles den hermeneutiske sirkel» (Brodtkorb mfl. 2002:37). Hermeneutikken ble som nevnt først brukt for å tolke tekster.

Fenomenologien, som ble formet av Edmund Husserls, har vært en viktig bidragsyter til hermeneutikken. Den sier at vi ikke ser ting som de er, men slik som vi oppfatter dem. Kjennetegnet ved fenomenologien er at vi skal «la ethvert fenomen framstå mest mulig i samsvar med sin egen særegenhet- nærmest mulig fenomenets vesen» (Aadland 2011:179). Som helse- og sosialarbeider vil det si å la andre mennesker få være seg selv i møtet med deg. Ta imot dem så fordomsfritt og forutsetningsløst som mulig, være åpen og la den andre være seg selv på sine egne premisser (Aadland 2011).

2.2 Beskrivelse og begrunnelse for valg av metode for oppgaven

Jeg har valgt å basere oppgaven på en kvalitativ litteraturstudie. «Litteratur er et viktig grunnlag for nær sagt alle studentoppgaver. Det er den kunnskapen oppgaven tar sitt utgangspunkt i, og som problemstillingen skal drøftes i forhold til» (Dalland 2001:59).

Etter å ha drevet med litteratursøk på temaet som jeg ønsket å skrive om så fant jeg ut at det var mye materiale som var skrevet om emnet og som jeg følte var relevant for oppgaven min. Jeg tror jeg vil kunne lære mye av å bruke den litteraturen som allerede eksisterer både i form av fagbøker, lovverk, Stortingsmeldinger, handlingsplaner, rundskriv og ikke minst bøker som er skrevet av mennesker som selv har nedsatt fysisk funksjonsevne. Jeg valgte også å gjøre en litteraturstudie på grunn av oppgavens begrensede omfang og den tidsrammen jeg har hatt til rådighet.

Når man bedriver kvalitativ forskning starter man tidlig med datainnsamling, og det er vanlig at forskeren på forhånd har bestemt seg for et avgrenset område som han/ hun vil fokusere på. Forskeren bør være interessert i å registrere den andres synsvinkler, motiver og meninger. Hovedarbeidet ved en kvalitativ undersøkelse starter etter at man har samlet inn materialet. Det kan være vanskelig å belyse de mest vesentlige egenskapene og å finne de betydningsfulle sammenhengene. Det er derfor viktig at man er kritisk til det materiale man samler inn, da det finnes uendelig med materiale på mange områder (Aadland 2011).

«Oppgavens troverdighet og faglighet er avhengig av at kildegrunnet er godt beskrevet og begrunnet. Som leser har jeg krav på å vite hvilke kriterier som er brukt ved valget av litteratur» (Dalland 2001:59).

Jeg har benyttet meg av noen søkebasert på internett. Når man eksempelvis bruker Google som søkebase så kan det komme opp millionvis av treff. Det er da viktig å være meget kritisk til hvilke kilder man velger å bruke, for å kunne skrive en oppgave med høy validitet og relabilitet. «Kildekritikk betyr å vurdere og karakterisere den litteraturen som er benyttet» (Dalland 2001:68).

2.3 Hvordan har jeg funnet teori

Jeg har valgt å bruke en del av pensumlitteraturen som vi har hatt på studiet. Årsaken til dette er at jeg følte at mye av den litteraturen jeg allerede hadde var relevant for oppgaven. Jeg har også innhentet litteratur fra andre faggrupper som ergoterapi.

«Når du skal søke etter litteratur, kommer du ikke utenom BIBSYS. BIBSYS er en felles bokkatalog for norske universiteter og høyskoler» (Dalland 2001:61). Jeg har benyttet meg av BIBSYS som søkebase. Som søkeord brukte jeg «universell utforming» noe som ga mange treff. Jeg valgte ut de jeg følte var mest relevant for oppgaven. Hos noen søkebaser fant jeg mye som jeg mente var relevant, hos andre fant jeg ingenting.

Andre søkebaser jeg har benyttet meg av;

*www.google.no. Søkeord; universell utforming + rullestol, lovverk + universell utforming.

* www.forskning.no Søkeord; universell utforming

* www.ssb.no Søkeord: universell utforming

Jeg har vært svært kritisk til hva jeg har brukt som litteratur til oppgaven, og har gått ut ifra at litteratur som jeg har funnet på Høgskolens bibliotek er utgitt av seriøse forfattere. Jeg har i hovedsak benyttet meg av primærkilder, men noe av materialet i bøkene har vært skrevet om tidligere og forfatteren videreformidler noe som har vært skrevet av en annen forfatter. Ofte i form av sitater, men også omskrevet og kanskje også modifisert. I andre tilfeller er teksten oversatt og noe fortolket. Dette kan ha gitt teksten en noe annen betydning enn den hadde i utgangspunktet.

2.4 Forforståelse

Røkenes og Hansen (2002) beskriver forforståelse som den forståelsen vi tar med oss i møtet med andre mennesker. Forståelsen er summen av erfaringene, tankene og følelsene våre, som eksempelvis kan være preget av kulturen vår. Forståelsen vår er en evig prosess. I møter med andre får vi et innblikk i deres forståelse, noe som igjen påvirker og utvikler

den forståelsen vi hadde med oss. Dette er kjennetegnet på den hermeneutiske sirkelen/spiralen.

Min forforståelse i henholdt til oppgaven er veldig tydelig. På bakgrunn av egne erfaringer, nyhetsoppslag og forelesninger så har jeg et sterkt inntrykk av at mangel på universell utforming kan påvirke livskvaliteten til mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne på en negativ måte. Gjennom den forrige jobben min hvor jeg var assistent for blant annet mennesker som var avhengige av rullestol så fikk jeg oppleve hvor begrenset eksempelvis det sosiale livet deres ble da tilgang på buss og taxi som var tilrettelagt for rullestol var begrenset. Dette kunne hindre dem i å delta på aktiviteter sammen med venner, som eksempelvis kino på en lørdagskveld. På skolen har vi hatt forelesning av en mann som var avhengig av rullestol og har forklart blant annet hvor vanskelig det kunne være å ferdes i byen, og hvor nedverdiggende det er og til stadighet være avhengig av hjelp fra andre.

«Noe av det mest avgjørende perspektivet fra hermeneutikken for en oppgaveskribent er oppmerksomheten på hvilken rolle forforståelsen spiller. For en forsker, så vel som for en studentskribent, er det av overordnet betydning å reflektere over hvilke briller og forestillinger man møter oppgaven med» (Aadland 2011:210).

2.5 Validitet og relabilitet

Validiteten av en oppgave vil si hvor gyldig den er. En oppgave har høy validitet dersom data i undersøkelsen sier noe viktig og treffsikkert om problemstillingen for undersøkelsen. Dersom materialet i oppgaven er til å stole på og ikke preget av tilfeldigheter så har oppgaven høy relabilitet (Aadland 2011).

Jeg kan ikke si med sikkerhet at oppgaven ikke er preget eller farget av min forforståelse, selv om jeg har forsøkt å legge den til side. Brodtkorb mfl. (2002) skriver at man aldri kan tre helt ut av sin forståelseshorisonter.

Da oppgaven er basert på en litteraturstudie så kan jeg ikke utelukke at det materialet som jeg har brukt ikke er farget av forfatterens forforståelse eller tolkning. Jeg har vært kritisk i

henhold til å velge ut materialet som jeg har valgt å bruke i oppgaven, dette ved at jeg har brukt få internettkilder da jeg føler det er vanskelig å skille mellom seriøse og useriøse internettsider/ dokumenter. Jeg har forsøkt å belyse temaet fra flere sider. Lovverk, Stortingsmeldinger, rundskriv og handlingsplaner belyser myndighetenes syn på saken. Pensumlitteratur og annen litteratur beskriver mer generelt hvordan temaet kan påvirke menneskene det gjelder, og jeg har også benyttet av en bok som belyser temaet ut ifra et brukerperspektiv. Ved at jeg benyttet meg av få søkeord gjorde at jeg fikk mange treff på litteratur som omhandlet temaet. Dette kan være både en fordel og en ulempe. Jeg gikk igjennom alle de treffene som jeg fikk, og valgte ut det som jeg syntes var mest relevant for oppgaven. Dersom jeg hadde benyttet meg av flere søkeord tror jeg at jeg kunne endt opp med færre treff, dog mer spesifikke. Årsaken til at jeg valgte få søkeord var at jeg var redd for at det ved å være for spesifikk kunne gjøre at jeg gikk glipp av noe som kunne være likeså relevant for oppgaven.

3.0 Hovedinnhold

I den første delen av dette kapittelet vil jeg presentere teorien jeg har valgt i form av empowermenttenkningen, gap -modellen, lovverk, Stortingsmeldinger, handlingsplaner, og universell utforming.. Jeg vil også presentere begreper som er relevante for problemstillingen. Deretter vil jeg drøfteteorien opp mot problemstillingen.

3.1 Teori

Universell utforming

Tanken bak og innholdet i begrepet universell design ble først beskrevet av den amerikanske arkitekten Michael Bednar i USA på 1970- tallet, og tatt i bruk da USA innførte ADA- lovgivningen (americans with disabilitys act) i 1990. Her til lands har strategien blitt bearbeidet og fått navnet universell utforming (NOU 2001:22). Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne betegner universell utforming som «... en vid tilnærming for å oppnå tilgjengelighet for personer med redusert mulighet til å delta» (Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne 2004:8). Den første norske publikasjonen som omhandlet universell utforming ble utgitt av Statens råd for funksjonshemmede i 1997. Universell utforming er opprinnelig et amerikansk konsept, som har som mål å forenkle livet til alle mennesker. Dette gjøres ved å ta hensyn til at grad av funksjonsevne hos mennesker varierer, og dette er et viktig element å ta med seg når noe skal planlegges og utformes. Universell utforming bygger på de sju følgende prinsippene; Like muligheter for bruk, fleksibel i bruk, enkel og intuitiv i bruk, forståelig informasjon, toleranse for feil, lav fysisk anstrengelse og støy og plass for tilgang og bruk (Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede 2006).

Norges handikapforbund skrivet at

«NHF ser all fysisk utestengning og sosial isolasjon av funksjonshemmede som diskriminering. Våre krav om likestilling dreier seg om grunnleggende menneskerettigheter. Samfunnsskapte barrierer må bygges ned gjennom universell utforming av bygninger, omgivelser, transportmidler og produkter» (Norges handikapforbund 2012).

Diskriminering- og tilgjengelighetsloven

1. Januar 2009 trådte lov om forbud mot diskriminering på grunn av funksjonsevne, også kalt diskriminering- og tilgjengelighetsloven, i kraft. Lovens formål er å hindre at mennesker opplever diskriminering på grunn av sitt funksjonsnivå, sikre at alle har like rettigheter og muligheter til samfunnsdeltakelse, og å fremme likestilling og likeverd. Lovens § 9-11 omhandler universell utforming, og noe av det som omtales er offentlige- og private virksomheters plikt til å sørge for universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjon, så fremt det ikke er til urimelig byrde for virksomheten. Hvorvidt virksomheten faktisk må være universelt utformet kan avgjøres ved avveie kostandene av tilretteleggingen, sikkerhetsmessige hensyn, og virksomhetens ressurser opp mot det faktum at universell utforming er en sterk bidragsyter til å bryte ned funksjonshemmede barrierer (Lov om forbud mot diskriminering på grunn av funksjonsevne 2008).

Barne-, - likestillings- og inkluderingsdepartementet har gitt ut rundskrivet *Universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2010)*, som har som formål å klargjøre forståelsen av §9 i loven (som omhandler universell utforming) for de som loven måtte gjelde. Rundskrivet utdyper hvilke virksomheter som plikter å være universelt utformet. Det gjelder blant annet offentlige virksomheter som offentlige kontorer, skoler, barnehager, kulturinstitusjoner, sykehus, sykehjem, helseinstitusjoner. Private virksomheter som også plikter å være universelt utformet er eksempelvis varehus, butikker, restauranter, kafeer og overnattingssteder. Det er den som driver virksomheten som har ansvaret for den universelle utformingen, selv om den som driver ikke er eier av lokalet eller bygget. Det er likestillings- og diskrimineringsombudet som håndhever loven (Rundskriv *Universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2010*).

Funksjonshemming

Funksjonshemming som begrep ble tatt i bruk i Norge på midten av 1960- tallet, og erstattet begrep som handikap og abnorm. Forståelsen for begrepet funksjonshemming stammer ofte ut i fra en medisinsk modell. Noen får assosiasjoner til helse og sykdom. Noe som er feil ved kroppen, og som ofte har en diagnose. I tidligere definisjoner på begrepet ble det blant annet brukt uttrykk som konsekvenser av sykdom og egenskaper ved

enkeltindividet. Denne måten å betrakte funksjonshemming på mener noen er utdatert og har utfordret denne forståelsen. En måte å utfordre den medisinske forståelsen på er ved vending mot omgivelsene. Dersom noen sitter i rullestol og ikke kommer inn på butikken da det krever at de kommer seg opp tre trappetrinn, er problemet da at de ikke kan gå, eller at butikken har valgt og ikke montere en rampe og dermed ekskludere alle som er avhengige av rullestol? (Tøssebro 2010).

I St. Meld. Nr. 40 *Nedbygging av funksjonshemmede barrierer* (2002- 2003) beskrives nedsatt funksjonsevne som et tap av- eller skade på en kroppsdel eller en av kroppens funksjoner. Det poengteres også at det ikke er en selvfølge at personer med nedsatt funksjonsevne er funksjonshemmet. «En funksjonsnedsettelse behøver ikke resultere i begrensninger i samfunnsmessig deltakelse. Funksjonshemming oppstår når det foreligger et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon» (St.meld.nr. 40 2002- 2003).

Tøssebro (2010) henviser til professor Ivar Lie i sin bok *Hva er funksjonshemming*. Tøssebro skriver at Lie var den første i Norge som systematiserte en relasjonell forståelse av funksjonshemming som Lie kalte en deltakelsesbasert definisjon på begrepet, noen kaller det også gap-modellen;

Kjernen i det å være funksjonshemmet er å bli satt utenfor deltakelse i livssammenhenger som anses som viktige i det samfunn en lever. I hovedsak dreier det seg om praktiske problemer som er et resultat av manglende samsvar mellom funksjonsevne hos personen og funksjonskrav i miljøet (Tøssebro 2010:23).

Schancke (2005) skriver at noen mener at funksjonshemming er en form for sosial undertrykkelse hvor man legger føringer for livsutfoldelsen til de som har nedsatt funksjonsevne.

Empowerment

I gamle dager hadde pasientene/ klientene en svært underordnet stilling i systemet, noe som også var sett på som en naturlig del av behandlingen. På 1960 -1970 tallet begynte dette å endre seg, og man ville styrke pasientenes/ klientenes rettigheter og på den måten

demokratisere helse- og sosialsektoren. Normaliseringstradisjonen har vært sentral de siste 30 årene. Tradisjonen sto sterkt under HVPU (Helsevern for psykisk utviklingshemmede) som ble nedlagt i 1991. Med normaliseringstradisjonen så ønsket man at mennesker med nedsatt funksjonsevne skulle ha rett til å leve et normalt liv ute i samfunnet slik som andre samfunnsborgere. Denne tenkningen ble enda mer fremtredende på 80- og 90- tallet, og de to viktigste fanene i arbeidet med å styrke pasientenes/ klientenes rettigheter var brukermedvirkning og empowerment (Brodtkorb mfl. 2002).

Askheim (2003) skriver i sin bok at empowerment kan ses som en forlengelse av normaliseringspolitikken. Empowerment er i dag et aktuelt tema, og det var et grunnleggende begrep i omsorgspolitikken på 90- tallet. Mennesker med nedsatt funksjonsevne krever å få tilbake makten over egne tjenester og livene sine. De vil ha samme mulighet som andre til å velge hvordan de vil leve og selv definere innholdet i hjelpen som de skal motta.

«Selv ordet empowerment viser at begrepet har med overføring av makt å gjøre. Makten må gis eller tas tilbake av de avmektige» (Askheim 2003:103). Empowerment tenkningen vektlegger at alle er eksperter på sitt eget liv, og dermed er den som er best utrustet til å vite hva som er til ens eget beste, dette er den individuelle dimensjonen ved tenkningen. Empowerment tenkningen søker å la individet ta kontroll over livet og oppnåelse av selvrealisering. Dette gjøres gjennom en prosess som har til hensikt å øke selvtilliten, bedre selvbilde og øke kunnskapen og ferdighetene til individet. I tillegg til den individuelle dimensjonen så poengterer Askheim (2003) at det å gjøre begrepet til en individuell psykologisk bevisstgjøringsprosess er å forenkle det.

«En griper da ikke fatt i de politiske og kollektive dimensjonene ved begrepet, og reduserer det til et terapeutisk begrep. Det sentrale ved empowerment er å se sammenhengene mellom livssituasjonen som en enkelte er i, og problemene som vedkommende har på den ene siden og samfunnsmessige eller strukturelle forhold på den andre. Det handler om å se sammenhengene mellom det personlige og de politiske» (Askheim 2003:104).

FNs standardregler og FNs konvensjon om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne

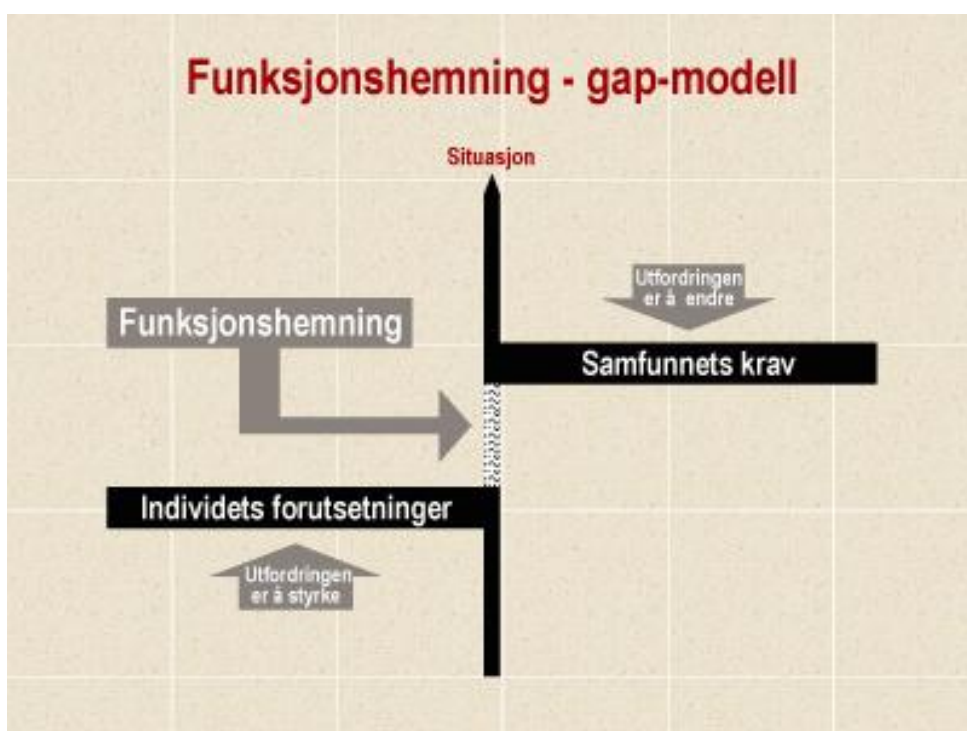
20. desember 1993 ble FNs standardregler for like muligheter for mennesker med funksjonshemming vedtatt. De er ikke juridisk bindende men har som overordnet mål å uttrykke en sterk moralsk og politisk forpliktelse fra statens side (Schancke 2005). I forkant av dette hadde det vært gjennomført to mislykkede forsøk på å samle FNs medlemsland omkring en konvensjon som hadde som mål å eliminere alle former for diskriminering ovenfor mennesker med funksjonshemming. Standardreglene består av 22 regler som er delt inn i tre deler; del 1: Forutsetninger for deltakelse og likestilling, Del 2: målområder for deltakelse og likestilling, Del 3: gjennomføring. Det som man ønsket å oppnå med Standardreglene var at alle mennesker uavhengig av funksjonsnivå skulle ha de samme rettighetene og pliktene (Hjort 1997). Standardreglene var sentrale i prosessen frem mot å få vedtatt FNs konvensjon om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne (Kjønstad og Syse 2010).

FNs konvensjon om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne (KFR) ble vedtatt i 2006 og trår i kraft først når minimum 20 stater har ratifisert (godkjent) den. KFR er en menneskerettskonvensjon som skiller seg noe ut da den presiserer innholdet i menneskerettighetene ovenfor en utpekt gruppe av samfunnsborgere. Det som går som en rød tråd gjennom konvensjonen er at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal være likestilt med andre mennesker i samfunnet. Konvensjonen påpeker blant annet hvordan statene kan påse at alle mennesker har lik tilgang til rettigheter, og beskriver hvordan det ofte krever tilrettelegging eksempelvis av de fysiske forholdene og tilgjengelighet er en generell forpliktelse i konvensjonen. Norge har signert denne konvensjonen (Kjønstad og Syse 2010).

Gap- modellen

I St. Meld.nr.40 (2002-2003) *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* vises det til gap- modellen. Å være funksjonshemmet har i lang tid blitt sett på som en konsekvens av et biologisk avvik som eksempelvis sykdom eller en skade. Denne måten å betrakte funksjonshemming på er fortsatt vanlig, men de seneste 20 årene har denne tankemåten blitt utfordret da mange mener at dette ikke tar nok hensyn til det samfunnet som personen

med en funksjonshemming befinner seg i. En person som er blind vil mest sannsynlig ikke oppleve å være funksjonshemmet når han/ hun snakker i telefonen. Likeledes vil ikke en person med en hørselshemming oppleve å være funksjonshemming på seminaret dersom lokalet har teleslynge. Gap- modellen illustrerer gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav. Det er gapet mellom disse to faktorene som gjør at mennesker opplever å være funksjonshemmet. Målet til regjeringen er å minske dette gapet, og for å gjennomføre dette mener de at det er to tiltak som må iverksettes; styrke individets forutsetninger og endre samfunnets krav (St. meld. Nr.40 2002-2003).



(Illustrasjon hentet fra St. Meld. Nr. 40 - Det kongelige sosialdepartement 2002- 2003).

I 1999 oppnevnte regjeringen et utvalg som skulle vurdere hvilke strategier og virkemidler som ville være hensiktsmessige å benytte i arbeidet mot å oppnå et samfunn hvor mennesker med en funksjonshemming vil være likestilte alle andre og ha mulighet for å delta på lik linje med resten av samfunnet. Dette var en del av oppfølgingsarbeidet til Handlingsplan for funksjonshemmede (1998 – 2002). Et av funnene som ble gjort under dette arbeidet var at mennesker med funksjonshemming ikke hadde like muligheter for deltakelse i samfunnet som andre, deriblant på grunn av at de møtte store hindringer som trafikanter (St. meld. Nr. 40 2002-2003).

NOU 2001:22 Fra bruker til borger

21. april 1999 oppnevnte regjeringen Bondevik et utvalg som skulle ledes av Sigurd Manneråk, og som fikk i mandat å utrede funksjonshemmedes levekår og om disse er godt nok ivaretatt. De skulle også komme med forslag til strategier og virkemidler for å fremme deltakelsen og likestillingen til funksjonshemmede i det norske samfunnet. NOU 2001:22 *Fra bruker til borger* er resultatet av hva dette utvalget kom frem til.

Et overordnet mål for politikken i Norge har helt siden 1981 vært at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha full deltakelse og likestilling i samfunnet. Noe som står i samsvar med blant annet FNs standardregler. Standardreglene er en forlengelse av de internasjonale menneskerettighetene, og politikken ovenfor mennesker med nedsatt funksjonsevne handler om den retten mennesket har til å delta i samfunnet og at alle har det samme menneskeverd og skal behandles respektfullt og likeverdig. Utvalget mener at i avklaringen av likestillingsbegrepet så er det et skille mellom reel og formell likestilling. De har kommet frem til at målet må være en reel likestilling eller resultatlikhet som også er et begrep som blir brukt om sjanselighet. Sjanselighet betyr at alle grupper i samfunnet skal ha de samme mulighetene, ikke bare på papiret, men de skal rent faktisk ha like muligheter som alle andre for deltakelse i samfunnet. For at dette skal være oppnåelig må samfunnet utformes på en så måte at hver enkelt kan delta i den grad han eller hun ønsker, og på individets egne premisser (NOU 2001:22 *Fra bruker til borger*).

Samhandlingsreformen

Den 1. januar 2012 trådte den nye Samhandlingsreformen i kraft. I korte trekk så er målet med reformen å oppnå rett behandling, på rett sted, til rett tid. Ett av punktene i reformen er folkehelsearbeid. I St. Meld. Nr. 47 *Samhandlingsreformen Rett behandling- på rett sted- til rett tid* (2008-2009). «Folkehelsearbeid er samfunnets samlede innsats for å påvirke det som fremmer og vedlikeholder befolkningens helse, og innsats for å beskytte mot eller redusere faktorer som medfører helserisiko» (St. Meld. Nr. 47 *Samhandlingsreformen 2008-2009*).

Befolkningens helsetilstand påvirkes av ulike faktorer. Eksempelvis miljøfaktorer, levevaner, økonomiske forhold, biologiske forutsetninger og ulike forhold av sosial karakter. For å fremme folkehelsen så må man ha fokus på forutsetningene for levekår og

helse. Som et viktig ledd i prosessen for å styrke folkehelsearbeidet nevnes samfunns- og arealplanlegging. Dette er en essensiell del i det å opprettholde helse, livskvalitet og funksjonsnivå blant befolkningen (St. Meld. Nr. 47 samhandlingsreformen 2008-2009).

3.2 Drøfting

Lever mennesker med nedsatt funksjonsevne i et samfunn som godtar at de blir diskriminert?

Som nevnt tidligere i oppgaven så er målet med universell utforming å sikre lik deltakelse i samfunnet for alle. Vi er alle likeverdige og fortjener å bli inkludert i samfunnet men de plikter og goder som det fører med seg. Knøsen og Krokan (2003) skriver; «Det er liten tvil om at funksjonshemmede er en diskriminert gruppe i dagens samfunn, men dette er en diskriminering som vekker liten forargelse. Det at funksjonshemmede utestenges gjennom holdninger og hindringer i samfunnet, møter liten protest» (Knøsen og Krokan 2003:282). Knøsen og Krokan skrev boken sin i 2003. De viser til at det på den tiden ble nedsatt et utvalg som skulle vurdere om det var behov for å innføre en antidiskrimineringslov for funksjonshemmede. De stilte seg undrende til om funksjonshemmede i Norge trengte en slik beskyttelse. I 2009 trådte diskriminerings- og tilgjengelighetsloven i kraft. Var det å gi dem en bekreftelse på at disse menneskene faktisk trenger en egen lov til å beskytte rettighetene deres?

I dagens samfunn har vi lovverk som regulerer det meste vi kan og ikke kan gjøre. I avisene kan man hver dag lese om ulike lovbrudd; drap, ran, råkjøring, smugling og så videre. Ved disse lovbruddene er straffen ofte bøter eller fengselsstraff. Hvor ofte hører vi om brudd på tilgjengelighetsloven? Hvor ofte er overskriften; butikkeier straffet for manglende universell utforming? At det lovverket som skal beskytte og hjelpe dem i samfunnet ikke ser ut til å bli håndhevet på lik linje med annet lovverk, tror jeg kan føles nedverdiggende og diskriminerende. Jeg har ikke grunnlag for å uttale meg om hvorvidt diskriminerings- og tilgjengelighetsloven blir håndhevet, men ut i fra hva som blir omtalt i samfunnet så kan det virke som om temaet nesten er taushetsbelagt. Er det fordi vi ikke bryr oss? Tenker vi ikke over det da det ikke er vi som blir rammet? Ser vi ikke noe galt i det at en stor gruppe i samfunnet opplever diskriminering til stadighet? Uansett hva årsaken er ser det ikke ut til at dette temaet står på dagsorden blant nordmenn flest. Gjør det til at vi tillater at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne opplever diskriminering?

Hvorfor er det viktig for mennesker med nedsatt funksjonsevne at samfunnet minsker «gapet»?

Tidligere i oppgaven har jeg beskrevet gap- modellen. Den illustrerer at mellom samfunnets krav og enkeltindividets forutsetninger så er det et gap. Det er dette gapet som gjør at mennesker går fra å ha en nedsatt funksjonsevne til å bli funksjonshemmet (St. Meld. Nr.40 *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer 2002-2003*). Et fiktivt eksempel på dette kan være «Per». Han har en nedsatt fysisk funksjonsevne som gjør at han er avhengig av rullestol. Hjemmet hans er utformet på en slik måte at «Per» kan leve et vanlig liv sånn som alle andre, selv om han har en nedsatt fysisk funksjonsevne. Men «Per» må til banken og da må han ta buss. Da oppstår problemet; bussen har ikke rampe. Mangelen på rampe gjør at «Per» kan oppleve å bli funksjonshemmet.

Knøsen og Krokan (2003) skriver at mennesker med nedsatt funksjonsevne ofte opplever utestengning. Eksempelvis får de ikke velge bolig fritt og de blir utestengt fra arbeidsliv, utdanning, kultur, fritidstilbud og utestenges fra et sosialt fellesskap. Årsaken til at de opplever denne utestengningen er at de møter samfunnsskapte fysiske barrierer som mangel på heis, ikke tilrettelagt offentlig transport og terskler. De viser også til at det er noen steder hvor man har egne særordninger hvor disse menneskene kan ha egne transportordninger, omsorgsboliger og fritidsklubber. Dette mener de er med på å opprettholde disse menneskenes status som annerledes og bidra til stigmatisering. «Stigmatisering fører ofte til at den avvikende diskrimineres og ekskluderes fra den sosiale sammenheng på ulike måter: i private sammenhenger, men også i arbeidslivet eller skole» (Brodtkorb mfl. 2002: 132). Dette kan endre personens syn på seg selv på en negativ måte. Dårlig selvtillit og isolasjon er følger som kan oppstå av å bli stemplet som annerledes og mindreverdige (Brodtkorb mfl. 2002).

Som Knøsen og Krokan (2003) skriver så er fysiske barrierer ofte det som hindrer at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne kan være deltakende i samfunnet. Dersom samfunnet generelt hadde vært universelt utformet, altså ved å minske gapet som modellen illustrerer, ville disse menneskene da unngå å bli utestengt og diskriminert mot? Knøsen og Krokan (2003) nevner at en av de plassene hvor mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne ofte opplever å bli utestengt er utdanning og arbeid. Eknes og Løkke (2009) skriver at « Arbeidsplassen er en av de mest sentrale inngangsportene til fellesskap og

deltakelse i samfunnet. Den strukturerer tid og rom, gir identitet og tilhørighet» (Eknes og Løkke 2009:54). Hvor viktig er det for et menneske å ha en plass hvor man får være deltakende i et fellesskap? Er det realistisk å tenke at det er mulig for disse menneskene å være likestilte med alle andre uten at samfunnet er tilrettelagt? Ved å senke samfunnets krav ved å tilrettelegge styrker vi ikke da individets forutsetninger for å leve selvstendige liv, jamfør gap- modellen? Jan Tøssebro (2010) skriver følgende i sin bok *Hva er funksjonshemming*;

«Poenget er at en kan gjøre samfunnet mindre funksjonshemmende og mer tilgjengelig gjennom å stille krav til utforming, av for eksempel transportmidler, i bygningsforskrifter eller lover mot forskjellsbehandling. Det handler kort sagt om å regulere samfunnet slik at omgivelsene blir mindre funksjonshemmende» (Tøssebro 2010:110).

Som beskrevet i Samhandlingsreformen (2008-2009) så påvirkes befolkningens helsetilstand av ulike faktorer, deriblant miljøfaktorer. Brodtkorb mfl. (2002) beskrev at den stigmatiseringen som oppstår når mennesker opplever å bli utestengt eller diskriminert på grunn av en nedsatt fysisk funksjonsevne kan føre til at individet får et negativt syn på seg selv noe som kan lede til at de isolerer seg og får dårlig selvtillit. Samhandlingsreformen (2008-2009) trekker frem samfunns- og arealplanlegging som en essensiell del av å fremme og opprettholde helse, livskvalitet og funksjonsnivå blant befolkningen i landet.

Gapet mellom samfunnets krav og individets forutsetninger kan ha ulike negative innvirkninger på livene til mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne. I St. Meld. nr. 40 *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* (2002-2003) nevnes det at; «Funksjonshemmende forhold svekker tilgjengeligheten til deler av samfunnet, svekker demokratiske rettigheter, og gjør at mange med nedsatt funksjonsevne har dårligere levekår enn andre» (St. Meld. nr. 40 *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* 2002-2003). I Tor Inge Romørens (2004) bok *Usynlighetskappen – levekår for funksjonshemmede* vises det til resultater fra ulike levekårsundersøkelser gjort blant mennesker med nedsatt funksjonsevne. Noe av det resultatene viser er at mennesker med nedsatt funksjonsevne er mer utsatt for psykiske lidelser som angst og nervøsitet. I tillegg til dette så viste undersøkelsene at andelen mennesker med nedsatt funksjonsnivå som

hadde fullført videregående skole var betraktelig lavere enn mennesker som er funksjonsfriske. Aktiv yrkesdeltakelse blant mennesker med nedsatt funksjonsevne var også lavere, noe som også viste at de hadde lavere disponibel inntekt enn gjennomsnittet blant mennesker som ikke har nedsatt fysisk funksjonsevne (Romøren 2004). Her ser vi altså at eksempelvis manglende universell utforming av utdanningstilbud kan føre til lavere yrkesdeltakelse blant mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne, som igjen påvirker den enkeltes inntekt og kan gjenspeile seg i individets levekår.

Her kan også empowerment tenkningen trekkes inn. Empowerment tenkningen vektlegger at alle er eksperter på sitt eget liv, og dermed er den som er best utrustet til å vite hva som er til ens eget beste. Pasienter og klienter skal ikke være passive mottakere av hjelp, men kunne medvirke og påvirke hjelpen de skal motta og inneha makten over eget liv (Askheim 2003). Hva må til for at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne skal ha mulighet til å ta makten over eget liv? Hva må gjøres for at disse menneskene skal kunne ha mulighet til og selv velge hvor de vil bo, hvor de vil jobbe og hvilke aktiviteter de ønsker å delta på? Er dette oppnåelig ved at samfunnet blir universelt utformet, og dermed minsker gapet som er med på å gjøre mennesker funksjonshemmet?

Universell utforming og empowerment – kan dette gi mennesker med nedsatt fysisk funksjonshemming mer makt over eget liv?

Formålet med universell utforming er å oppnå et samfunn utformet på en så måte at de fleste skal kunne være deltakende. På denne måten vil man kunne unngå at store grupper som eksempelvis mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne blir utestengt og diskriminert. I empowermenttenkningen skal menneskene som ofte kan bli sett på som de svake gruppene i samfunnet få makten over livene sine tilbake. Brodtkorb mfl. (2002) beskriver brukermedvirkning og empowerment som to essensielle diskusjoner innenfor helse- og sosialsektoren når det kom til virkemiddel for å fremme brukernes makt.

Myndiggjøring er det norske ordet som empowerment ofte blir oversatt til, men det engelske begrepet blir også ofte brukt. En sterk årsak til at empowerment har kommet så sterkt er demokratiets manglende evne til å skape tilbud som er tilpasset den enkeltes

behov. Mange mener at i velferdsstaten så bør man kunne påvirke blant annet hvilken hjelp en skal motta, og standardiseringer, byråkratisering og det å putte mennesker i kategorier er noe som møter stor kritikk (Askheim 2003). At velferdsstaten ikke har et godt nok tilbud som er tilpasset ser vi også beskrevet i NOU 2001:22 *Fra bruker til borger*. Utvalget bak NOU 2001:22 skriver at vi bor i et samfunn som er utformet på en måte som gjør at det ekskluderer en gruppe mennesker fra å delta. Mennesker med nedsatt funksjonsevne møter til stadighet menneskeskapte fysiske barrierer. Disse barrierene kan ofte gjøres noe med, man kan kompensere for dem ved spesiell tilrettelegging. Men dette koster penger. Disse ekstrakostnadene kunne vært unngått dersom man allerede i planleggingsfasen hadde tatt med i betraktning det mangfoldet som er i den norske befolkningen. Utvalget har som utgangspunkt at samfunnet skal være tilrettelagt for alle, og at universell utforming skal være et hovedprinsipp som skal legges til grunn for all planlegging og utforming av samfunnet. Universell utforming skal ikke være tilrettelegging etter at et bygg har kommet opp, det skal være en del av hoved løsningen, da tilgjengelighet for alle er en samfunnsmessig rettighet (NOU 2001:22).

Brukermedvirkning er en stor del av empowerment tenkningen. Hensikten med brukermedvirkning er at brukeren ikke lengre skal være en passiv mottaker, men en aktiv deltaker (Brodtkorb mfl. 2002). Om man ser brukermedvirkningstenkningen opp mot de sju prinsippene som ligger til grunn for universell utforming (Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede 2006), så kan man se at disse prinsippene kan legge til rette for mer brukermedvirkning i samfunnet. Et av de faglige argumentene for at man skal vektlegge brukermedvirkning er det at å ha kontroll over egne ressurser kan gi økt livskvalitet (Brodtkorb mfl. 2002).

Finnes det en bedre måte å gi disse menneskene styring og makt over sitt eget liv enn å sørge for at de kan komme seg frem i samfunnet og delta på lik linje med alle andre? For at disse menneskene skal kunne være likestilte samfunnsborgere må vi da først senke samfunnets krav, og styrke individets forutsetninger, jamfør gap- modellen (side 17)?

Gjennom at samfunnet blir universelt utformet vil vi da kunne oppnå at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne kan ta makten tilbake, og få råderett over eget liv? I Romørens bok *Usynlighetskappen* (2004) skriver han at «Det hevdes at funksjonshemmede ikke ser uavhengighet som muligheten til å kunne gjøre ting selv, men muligheten til å ha kontroll over, og kunne ta beslutninger om sin egen livsførsel»

(Romøren 2004: 184). Selv om taxien har rampe, så kan det hende at personen som sitter i rullestol må ha noe hjelp for å komme seg inn i bilen. At alle mennesker med en nedsatt fysisk funksjonsevne skal greie seg uten bistand i hverdagen virker urealistisk. Brodtkorb mfl. (2002) skriver at noe av kritikken mot empowerment tenkningen går ut på at det kan virke som at et av målene med empowerment er at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal bli helt uavhengige av hjelp. Dette er ikke realistisk for alle, og i boken nevnes det at dette kan føre til at de menneskene som allikevel er avhengige av hjelp kan føle det som et nederlag (Brodtkorb mfl. 2002). Men det å ha muligheten til å kunne komme seg frem i samfunnet, og kunne ta beslutninger om hva man ønsker å gjøre og delta på uten at man blir stoppet av fysiske menneskeskapte barrierer, er det nok til å oppfylle kriteriene for hva man betegner som å ha makt over livet sitt? Vil det kunne gi en frihetsfølelse og gjøre oss alle mer likestilte?

Vil et universelt utformet samfunn bidra til lik respekt for alle individers menneskeverd uavhengig av funksjonsevne?

I FN's menneskerettighetserklæring fra 1947 står det følgende; «Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd» (Henriksen og Vetlesen 2003:169).

Markussen (2000) skriver følgende om menneskeverd; «Dette er det anerkjennende og gjensidige respekterende synet om at alle mennesker har iboende verdighet med like og umistelige rettigheter, som det heter innledningsvis i FN's menneskerettighetserklæring av 1948» (Markussen 2000:117). Jeg vil også her vise til gap- modellen. Vil et samfunn som er tilrettelagt for mangfoldet blant landets befolkning vise at vi har respekt for enkeltindividenes ulikheter og uansett hvilket funksjonsnivå en har så stiller vi alle likt og respekterer hverandre?

Når vi snakker om menneskets ukrenkelige verd forstår vi ikke først og fremst menneskets verdi, men den verdighet og respekt det har krav på å bli behandlet med, og som gjør at det ikke bør tvinges til noe mot sin egen samvittighet eller

overbevisning. Å anerkjenne et menneskes menneskeverd er derfor å sikre det frihet og mulighet til fortsatt liv på en måte som gjør at det kan erfare seg selv som verdifullt og verdsatt (Henriksen og Vetlesen 2003: 125).

At mennesket er en person, og ikke en ting, gjør at det å verne om menneskeverdet innebærer at vi tar vare på den andres muligheter for å bestemme over sitt eget liv, og respekterer den friheten som ligger i dette (Henriksen og Vetlesen 2003). Dette står i samsvar med empowerment tenkningen; «Den enkelte må selv i økende grad ta ansvar for å skape sin identitet og har større frihet til å leve sitt liv i overensstemmelse med egne behov» (Askheim 2003).

Henriksen og Vetlesen (2003) påpeker at autonomi begrepet er en del av vår forståelse av en persons menneskeverd, og dersom autonomien krenkes så krenkes en fundamental del av personens menneskeverd. Kjørstad og Syse (2010) beskriver autonomi som retten til å bestemme over seg selv, og for seg selv. Gjennom et universelt utformet samfunn hvor kravene til individets prestasjoner er senket, vil man da kunne oppnå målet til empowerment tenkningen og gi mennesker muligheten til å ta mer makt over livene sine? Og om så vil dette bidra til å styrke individets autonomi som igjen vil kunne gjenspeile at vi lever i et samfunn hvor vi respekterer alle borgers menneskeverd likt?

I boken *Nærhet og distanse* refererer Henriksen og Vetlesen (2003) til Kant. Han beskrev at dersom man respekterer et menneskes menneskeverd så gir vi dem muligheten til å handle fritt, og at det er en sterk sammenheng mellom å respektere et menneskes menneskeverd og å respektere et menneskes evne til å bestemme over seg selv.

Som nevnt tidligere i oppgaven så bygger universell utforming på følgende prinsipper; like muligheter for bruk, fleksibel i bruk, enkel og intuitiv i bruk, forståelig informasjon, toleranse for feil, lav fysisk anstrengelse, størrelse og plass for tilgang og bruk (Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede 2006). Disse prinsippene samsvarer med det som Henriksen og Vetlesen (2003) skriver om menneskeverd; «Menneskeverdstanden fremstår som en begrunnelse for at mennesker har bestemte rettigheter. Fordi alle mennesker er født frie, skal de også ha samme rett til frihet» (Henriksen og Vetlesen 2003:169). Vi er alle likeverdige, og bør derfor ha like muligheter og ikke begrenses av menneskeskapte fysiske barrierer.

4.0 Avslutning

Avslutningen har jeg delt opp i tre deler; oppsummering, konklusjon og refleksjon. I oppsummeringen vil jeg kort gjengi hovedpunktene i drøftingen. I konklusjonsdelen vil jeg ut ifra drøftingen forsøke å dra noen konklusjoner i forhold til problemstillingen for oppgaven. Til slutt vil jeg reflektere over mine opplevelser gjennom arbeidet med oppgaven, og gi en vurdering av arbeidet mitt for så å komme inn på tanker og ideer som jeg har gjort meg undervegs men som kanskje ikke har samsvart med oppgavens mål.

4.1 Oppsummering

Universell utforming er tilrettelegging for alle. Målet er at alle viktige samfunnsområder skal være utformet på en sånn måte at det skal være tilgjengelig for de fleste, uavhengig av hvilket funksjonsnivå personen måtte ha. Meningen er at nybygg skal være universelt utformet fra starten av og at man skal unngå ekstrakostnader ved at man må tilrettelegge i etterkant. Årsaken som ligger bak temaet er at alle skal ha muligheter for deltakelse og livsutfoldelse (Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne 2004).

Universell utforming er lovfestet i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Gjennom denne loven, rundskriv om universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, NOU: fra bruker til borger, St. Meld. Nr. 40 og regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne får vi et godt innblikk i hvordan regjeringen stiller seg til dette temaet og hva de ønsker å oppnå. Samfunnets krav skal senkes, og personenes forutsetninger skal styrkes, jamfør gapmodellen (St. meld. Nr. 40 2002-2003). Men hvordan er samfunnet vi lever i per dags dato? Er det et samfunn som tillater at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne opplever diskriminering? Som det er beskrevet i Stortingsmelding nr. 40 så er det ingenting som sier at man er funksjonshemmet fordi om man har en nedsatt funksjonsevne. Individet blir funksjonshemmet når han eller hun møter på fysiske menneskeskapte barrierer i samfunnet som eksempelvis en buss uten rampe. I et slikt tilfelle er samfunnets krav for høye i forhold til personens forutsetninger da han ikke selv kan gå inn i bussen.

Hvorfor er det viktig å minske gapet mellom kravene i samfunnet og individenes forutsetninger?

I menneskerettighetene står det at vi alle er født frie og likeverdige (Henriksen og Vetlesen 2003). Dersom vi alle er like burde vi vel ha lik mulighet for tilgang til de ulike delene av samfunnet som eksempelvis utdanning, bolig og kultur? Når man tenker på å ha makt over eget liv betyr det å ha makt til å ta avgjørelser for hvordan man ønsker at livet skal være? Hvilken utdanning ønsker jeg? Hvor har jeg lyst å bo? Kanskje jeg har lyst å ta taxi til byen for å dra på kino sammen med en venninne i helgen? Kan et universelt utformet samfunn være med på å gi mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne mer makt over livene sine, jamfør empowerment tenkningen?

Som nevnt ovenfor så sier menneskerettighetene at vi alle er født frie og likeverdige (Henriksen og Vetlesen 2003). Men dersom vi ikke har like rettigheter på grunn av menneskeskapt fysiske barrierer hva sier dette om hvordan vi ser på menneskeverdet til personer med nedsatt fysisk funksjonsevne? Vil et samfunn som er tilpasset mangfoldet i befolkningen kunne bidra til at alle mennesker menneskeverd blir vist lik respekt og verdighet?

4.2 Konklusjon

Problemstillingen for oppgaven er *Universell utforming- og dens betydning for mennesker som er avhengige av rullestol*. I forhold til gap- modellen, som blant annet er beskrevet i St. Meld. nr. 40 *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* (2002-2003) kan det virke som at et samfunn som er universelt utformet og dermed ikke har menneskeskapt fysiske barrierer, kan gjøre at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne unngår å oppleve å bli funksjonshemmet. Mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne kan få mer makt, større grad av empowerment, over livene sine ved at samfunnet er universelt utformet. Eksempelvis kan denne makten vise seg i at de fritt kan velge hvilken utdanning de tar, eller hvilken bolig de ønsker å kjøpe.

I drøftingen er det vist til Knøsen og Krokan (2003) som hevder at utestenging fra arbeidsliv, kultur og et sosialt fellesskap er noe som ofte rammer mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne. De mener at årsaken til at disse menneskene opplever å bli utestengt er de menneskeskapte fysiske barrierene i samfunnet, som eksempelvis manglende tilrettelegging av offentlige steder og transport. Dette mener de også er med å opprettholde disse menneskenes status som annerledes og bidra til stigmatisering. Som teori om universell utforming viser så er hensikten å utforme samfunnet på en måte som er tilgjengelig for mangfoldet i samfunnet. Dette ser ut til å kunne gjøre at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne ikke bare opplever empowerment i større grad, men også at de kan ha muligheten til å være deltakende i samfunnet, og unngå å bli utestengt fra samfunnsområder som de ønsker å være deltakende i. Dette vil kanskje kunne føre til at mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne opplever og i større grad være inkludert i samfunnet, men er det nok til at de blir inkludert og sett på som likeverdige?

Som Henriksen og Vetlesen (2003) beskrev så er blant annet det å gi mennesker like muligheter til å handle fritt en stor del av det å respektere et menneskes menneskeverd. I tillegg er det en sterk sammenheng mellom det å respektere et individs menneskeverd og det å respektere at individets evne til å bestemme over seg selv. Ved at samfunnet er utformet etter de syv prinsippene som ligger til grunn for universell utforming (Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede 2006) kan flere mennesker selv ta valg for hva de ønsker å gjøre, og gjennomføre det de måtte ha ønske om. Eksempelvis delta i et sosialt fellesskap på en restaurant som er tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen. Er et universelt utformet samfunn en tilstrekkelig måte å vise lik respekt for alle menneskers menneskeverd, eller må det mer til? Hva med holdningene blant resten av befolkningen? Kan et samfunn som er universelt utformet også være med på å påvirke eventuelle nedlatende holdninger?

Jeg føler at jeg har fått svar på problemstillingen min gjennom oppgaven. Sett fra mitt ståsted og ut ifra teorien mener jeg at universell utforming er et veldig viktig tema for mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne. Det påvirker livet deres på mange måter. Eksempelvis vil universell utforming påvirke hvor de kan bo, hvor de kan jobbe, hvilke aktiviteter de kan delta på, om de kan komme seg på butikken uten hjelp, og det avgjør om hvorvidt de opplever å være funksjonshemmet eller ei. Videre kan det virke som at disse menneskene vil kunne føle seg likeverdige, likestilte og som fullverdige borgere dersom

samfunnet de lever i er universelt utformet. Det kan også tenkes at man kan unngå at mennesker med nedsatt funksjonsevne blir stigmatisert og sett på som annerledes i like stor grad som de kanskje blir i dagens samfunn.

4.3 Refleksjon

Å skulle skrive en bacheloroppgave har jeg opplevd som utfordrende, spennende og lærerikt. Gjennom studiet har jeg blitt vant til at andre serverer meg temaer og problemstillinger som jeg skal skrive om. Det å plutselig skulle stå på egne ben og selv utforme og avgrense en problemstilling ble mer utfordrende enn jeg hadde trodd, og det har vært noe jeg har brukt mye tid på. Jeg føler at jeg har jobbet kontinuerlig med denne oppgaven siden jeg avsluttet fordypningspraksisen i vår. Allikevel så føler jeg at jeg har kommet sent i gang med oppgaven. Det jeg ikke var klar over på forhånd var den tankeprosessen som inngår i arbeidet med en bacheloroppgave. Selv om jeg har hatt oppgaven i bakhodet hele studieåret så tror jeg ikke at jeg har hatt stort nok fokus på den før de siste tre månedene. Dette er noe jeg ser nå i ettertid og som jeg ønsker at jeg hadde gjort annerledes. Jeg tror det ville ha gjort det hele enklere for meg ved at jeg hadde mye mer oversikt og mer tydelig for meg hvordan jeg ønsket å gripe an oppgaven. Dette tror jeg også kunne ha løftet oppgaven.

Gjennom skriveprosessen har jeg reflektert en del over ordbruken i oppgaven min. Et ord som går igjen i det norske språket er ordet *bruker*. Dette er et ord jeg ikke synes så veldig om, da det er stigmatiserende og jeg tror også det kan føles nedverdiggende for noen. Gjennom studiet så har også flere forelesere kommentert at de ikke synes at det er et godt ord. Jeg forsøker å la være å bruke ordet i mitt språk, men det er ikke alltid like lett, da det er et enkelt ord som de fleste har et forhold til. De menneskene som jeg har hatt i tankene når jeg har skrevet oppgaven er mennesker som sitter i rullestol, og som oftest blir omtalt som rullestolbrukere. Hva er egentlig en bruker? Er vi ikke alle brukere av noe? Hvorfor anvender vi dette ordet ovenfor en bestemt gruppe i samfunnet? Gjennom oppgaven så har jeg bevisst skrevet mennesker med nedsatt funksjonsevne. Oppgaven kunne muligens vært noe mer lettlest om jeg hadde brukt ord som rullestolbruker eller bevegelseshemmet, men da jeg mener at bruker er et lite informativt og dårlig ord, og jeg ikke mener at man er bevegelseshemmet selv om man sitter i rullestol, så har jeg valgt den benevnelsen jeg har gjort da jeg føler at den er mere korrekt og respektfull.

Universell utforming har en så mye bredere betydning enn hva jeg først hadde trodd. Hvorfor er det så lite fokus på dette temaet som omhandler så mange i samfunnet? Jeg må innrømme at det er ikke så lenge siden at jeg også betraktet universell utforming som eksempelvis en etter montert rampe utenfor en butikk på grunn av trappetrinn. Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg lært veldig mye om lovverket som regulerer universell utforming, og tanken bak. Jeg har reflektert mye over hvordan jeg hadde følt det dersom det var min atkomstveg inn i butikken som var en ekstraløsning, og at bygningen originalt sett ikke var laget slik at jeg kunne komme meg inn. Hvordan hadde jeg opplevd dette? Ord som har falt meg inn er; nedverdighet, flau, utestengt og sint. Det har vært vanskelig å skrive denne oppgaven uten at forforståelsen min har preget den, og jeg tror ikke at jeg har greid å skrive en helt nøytral oppgave. Dette er et tema som engasjerer meg, og det har gjenspeilet seg flere plasser i oppgaven. Jeg har forsøkt å gå tilbake å endre på det, forsøkt å skrive oppgaven uten at de sterke meningene jeg har om temaet skulle synes. Det har vært en læringsprosess for meg. Vi har skrevet mange oppgaver gjennom studiet, og selv om jeg selvfølgelig også har hatt meninger om de temaene så har det vært annerledes denne gangen. Jeg har fått velge et tema som jeg på forhånd hadde interessert meg i, men i løpet av denne oppgaveperioden så har engasjementet virkelig vokst. Ved å forsøke å sette meg inn i hvordan det føles å være den som kanskje blir utestengt på grunn av fysiske barrierer, har jeg innsett at dette er et tema som jeg kommer til å følge opp når jeg kommer ut i arbeidslivet. I ettertid ser jeg at jeg kunne brukt flere bøker skrevet av mennesker med nedsatt fysisk funksjonsevne for å belyse de ulike temaene i drøftingen fra et brukerperspektiv, noe som også kunne ha løftet oppgaven.

Jeg mener at universell utforming er så viktig for mange mennesker, unge som gamle. Men disse siste ukene har jeg tenkt mye over hvordan hverdagen til eldre mennesker som opplever at funksjonsevnen svekkes, noe som jeg har inntrykk av at skjer med de fleste når man blir gammel, er tilrettelagt. Og hvordan manglende tilrettelegging oppleves når man eksempelvis må flytte på et sykehjem eller aldershjem. Ønsker ikke de fleste av oss å være selvstendige så lenge som mulig? Dette har gjort at jeg har tenkt på noen flere problemstillinger som kunne vært interessante for videre arbeid;

Hvorfor er det viktig at institusjoner for eldre er universelt utformet? Universell utforming på institusjoner for eldre- et forebyggingstiltak? Universelt utformede institusjoner for eldre- et virkemiddel for å opprettholde individets selvstendighet?

Litteraturliste

Aadland, Einar (2011) *Og eg ser på deg. Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Askheim, Ole Petter (2003) *Fra normalisering til empowerment. Ideologier og praksis i arbeid med funksjonshemmede*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Brodtkorb, Elisabeth, Reidun Norvoll og Marianne Rugkåsa (2002) *Mellom mennesker og samfunn. Sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjonene*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Dalland, Olav (2001) *Metode og oppgaveskriving for studenter* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede (2006) *Universell utforming over alt! Planlegging og utforming av uteområder, bygninger, transport og produkter for alle*. Oslo: Sosial- og Helsedirektoratet

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2012) *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne* [online] tilgjengelig fra URL: <http://www.lovdatab.no/all/hl-20080620-042.html> [lest 25.04.2012].

Eknes, Jarle og Jon A. Løkke (2009) *Utviklingshemming og habilitering- innspill til habiliteringsprosessen* Oslo: Universitetsforlaget.

Fellesorganisasjonen for vernepleiere sosionomer og barnevernspedagoger (2008) *Om vernepleieryrket* Oslo: Fellesorganisasjonen.

Henriksen, Jan- Olav og Arne Johan Vetlesen (2003) *Nærhet og distanse. Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Hjort, Peter (1997) *FNs standardregler: Et samfunn for alle- men hvem har ansvaret for det?* Oslo: Rådet for funksjonshemmede.

Høgskolen i Molde (2009) *Bachelor i vernepleie- Fagplan* Molde: Høgskolen i Molde.

Kjønstad Asbjørn og Aslak Syse (2010) *Velferdsrett II Barnevern og sosiale tjenester*
Oslo: Gyldendal Akademisk

Knøsen Eli og Ann Kristin Krokan (2003) *Den tause diskrimineringen. Nytt fokus på funksjonshemming* Oslo: Kommuneforlaget AS.

Markussen, Eifred (2000) *Menneskeverd- funksjonshemmet i Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Norges handikapforbund (2012) *Universell utforming. Fysiske barrierer hindrer likestilling og deltakelse*. [Online] Tilgjengelig fra URL:
<http://www.nhf.no/index.asp?mal=3&id=68412> [Lest 06.05.12].

NOU 2001:22 (2001) *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*. [online] Tilgjengelig fra URL:
<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20012001/022/PDFA/NOU200120010022000DDD/PDFA.pdf> [lest 01.05.2012].

Rammeplan for vernepleierutdanning (2005) Utgitt av Utdannings- og forskningsdepartementet [online] Tilgjengelig fra URL:
http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/269377-rammeplan_for_vernepleierutdanning_05.pdf [lest 08.05.2012].

Regjeringens handlingsplan (2004) *Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne* [online] Tilgjengelig fra URL: http://www.universell-utforming.miljo.no/file_upload/hptuu.pdf [lest 04.05.2012].

Romøren, Tor Inge (2004) *Usynlighetskappen – Levekår for funksjonshemmede* Oslo: Akribe Forlag AS.

Rundskriv: diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2010) *Universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven* [online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Universellutforming/RundskrivDiskriminering.pdf> [lest 04.05.2012].

Røkenes, Odd Harald og Per- Halvard Hanssen (2002) *Bære eller breste. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Berger: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Schanke, Anne-Kristine (2005) *Vi- De andre og Oss. Kulturpsykologiske perspektiver på funksjonshemming med vekt på identitet og myndiggjøring*. Tønsberg: Forlaget Aldring og helse.

St. Meld. Nr. 40 (2002-2003) *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer- Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. [Online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20022003/040/PDFS/STM200220030040000DDDPDFS.pdf> [lest 04.05.2012].

St. Meld. Nr. 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen. *Rett behandling- på rett sted- til rett tid*. [Online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/pages/2206374/PDFS/STM200820090047000DDDPDFS.pdf> [lest 28.04.2012].

Tilgjengelighet.no (lest 05.2012) *Definisjon bevegelseshemmede* [online] tilgjengelig fra url: http://www.tilgjengelighet.no/modules/module_6013/search.asp?iGroupId=2&mid=27 [lest 12.05.2012].

Tøssebro, Jan (2010) *Hva er funksjonshemming* Oslo: Universitetsforlaget.

Selvvalgt litteratur

Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede (2006) *Universell utforming over alt! Planlegging og utforming av uteområder, bygninger, transport og produkter for alle*. Oslo: Sosial- og Helsedirektoratet.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2012) *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne* [online] tilgjengelig fra URL: <http://www.lovdata.no/all/hl-20080620-042.html> [lest 25.04.2012].

Hjort, Peter (1997) *FNs standardregler: Et samfunn for alle- men hvem har ansvaret for det?* Oslo: Rådet for funksjonshemmede.

Knøsen Eli og Ann Kristin Krokan (2003) *Den tause diskrimineringen. Nytt fokus på funksjonshemming* Oslo: Kommuneforlaget AS.

Norges handikapforbund (2012) *Universell utforming. Fysiske barrierer hindrer likestilling og deltakelse*. [Online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.nhf.no/index.asp?mal=3&id=68412> [Lest 06.05.12].

NOU 2001:22 (2001) *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*. [online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20012001/022/PDFA/NOU200120010022000DDD/PDFA.pdf> [lest 01.05.2012].

Rammeplan for vernepleierutdanning (2005) Utgitt av Utdannings- og forskningsdepartementet [online] Tilgjengelig fra URL: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/269377-rammeplan_for_vernepleierutdanning_05.pdf [lest 08.05.2012].

Regjeringens handlingsplan (2004) *Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne* [online] Tilgjengelig fra URL: http://www.universell-utforming.miljo.no/file_upload/hptuu.pdf [lest 04.05.2012].

Romøren, Tor Inge (2004) *Usynlighetskappen – Levekår for funksjonshemmede* Oslo: Akribe Forlag AS.

Rundskriv: diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2010) *Universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven* [online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Universellutforming/RundskrivDiskriminering.pdf> [lest 04.05.2012].

Schanke, Anne-Kristine (2005) *Vi- De andre og Oss. Kulturpsykologiske perspektiver på funksjonshemming med vekt på identitet og myndiggjøring*. Tønsberg: Forlaget Aldring og helse.

St. Meld. Nr. 40 (2002-2003) *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer- Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. [Online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20022003/040/PDFS/STM200220030040000DDDPDFS.pdf> [lest 04.05.2012].

St. Meld. Nr. 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen. *Rett behandling- på rett sted- til rett tid*. [Online] Tilgjengelig fra URL: <http://www.regjeringen.no/pages/2206374/PDFS/STM200820090047000DDDPDFS.pdf> [lest 28.04.2012].

Tilgjengelighet.no (lest 05.2012) *Definisjon bevegelseshemmede* [online] tilgjengelig fra url: http://www.tilgjengelighet.no/modules/module_6013/search.asp?iGroupId=2&mid=27 [lest 12.05.2012].